

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet Türlerine Yönelik Görüşleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri

Zühal Çubukçu

Ayşe Dönmez

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bu araştırmada, ilköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkmada kullandıkları yöntemleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2008-2009 öğretim yılında Eskişehir il merkezinde bulunan 122 ilköğretim okulunda görev yapan ilköğretim okul yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmada nicel veriler "Okulda Öğrenciler Arasında Karşılaşılan Davranış Biçimleri Ölçeği" ile toplanmıştır. Nicel verilerin analizinde yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış, araştırmanın alt amaçlarına yönelik olarak Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır. Açık uçlu sorulara ilişkin verilerin analizinde ise frekans analizi ve betimsel çözümleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ilköğretim okul yöneticileri öğrenciler arasında en fazla sözel şiddet türünün görüldüğünü belirtmişlerdir. Değişkenler dikkate alındığında, bedensel şiddet türünde, cinsiyetleri açısından kadın yöneticilerin lehine, cinsel şiddet türünde, yöneticilerin görevleri açısından müdür yardımcısı yöneticilerin lehine, cinsel, duygusal ve bedensel şiddet türlerinde mesleki kıdem değişkenine göre, duygusal şiddet türünde ise mezun oldukları öğretim kurumuna göre anlamlı farklılık saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: *Şiddet, okulda şiddet, okul yöneticisi*

Atıf için/Please cite as:

Çubukçu, Z., & Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 18(1), 37-64.

Primary School Administrators Views about Types of Violence and Method's Coping with Violence Introduction

Background. Violence is a major problem of today's society. Violence in schools is increasing every day and becoming a serious problem. School violence is considered in disciplines such as sociology and psychology, is one of the most important issue that produce negative consequences on the school climate, harm student's learning processes and prevent their development and also does not identify behavior, aggression and crimes. Violence is actually a part of human nature and a kind of suppressed behavior. It is the exertion of the power and strength that individual has to himself/herself, other people, other groups or a society through threatening or employing it. Such behaviors may result in injury or lost.

One of the most important reasons of the violence is social relationships in society. Violence can be broadly defined as not only the intentional physical behaviors against another person but also the unintentional verbal psychological pressure. In that sense, violence is seen as a type of behavior includes restricting the rights and liberties (Ergil, 2001; Şahin & Beyazova, 2001).

The types of violence encountered in societal and daily life;

- Violence towards oneself: suicide, the behaviors that damage the body.
- Violence between people: the violence towards woman, child, elderly, violence in the family, dating violence.
- Systemized violence: international violence, collective violence, political violence, power violence, violence towards the power.
- Media violence: the violence which is caused by the sounds, the images and the articles in the written press and broadcast media.
- Other types of violence: gang violence, blood feud, street violence, body and human trade, pornography, violence towards homosexual and lesbian, violence towards minorities, violence in school, work and sport.

Violence in school is a problem that is present in the whole world. Violence in school violates the safety of a child and can severely jeopardize their normal psychophysical development. School teachers and parents can help in violence prevention in schools. Violence in school emerges in the form of a threatening environment, physical harm, emotional pressure and this situation is a big handicap for pupils' success. Violence in school is one of the forms of emerging of adults' reactional life. Children are both

perpetrators and victims. The violence incidents can be prevented by the help of the effective curriculums that will be put into practice at the schools.

Purpose. This study aims to investigate the opinions of primary school administrators on school violence, type of violent behavior among students, the study was conducted in 2008-2009 academic year on primary school administrators who work at 122 primary schools in Eskisehir city center. To investigate opinions gender, professional seniority, graduated from program and position taken as a variable.

Method. The scale “The types of behavior encountered among pupils in schools” used in the study was upgraded by Turan, Çubukçu & Girmen (2008) in line with the classifications in the survey “Bullying and Violence” which was prepared by Çınkır and Karaman-Kepenekçi (2003). The first part of scale is personal information form, second part involved totally 26 items related to types of behavior under five sub-dimensions (types of violence). The third part involved two open-ended question, which asked administrators to express their feelings and opinions about the ‘violence’ concept and method’s coping with violence. After the factor analysis 2 item have been taken from the scale. To test the reliability of the scale “The Types of Behavior Experienced among Pupils in Schools” for each group Cronbach Alpha coefficient was measured. Cronbach Alpha coefficient is between .66 and .88 for each sub factor. The scale applied to 210 primary school administrator. In this study quantitative data was collected through a scale. In the analysis of the quantitative data, arithmetic means and standard deviation were computed, and for the sub-aims of the study; Mann Whitney-U and Kruskal Wallis-H test were computed. After the analysis of variance, when the statistics of the Kruskal Wallis-H test was significant, the source of the difference was searched using the Mann Whitney-U test.

Findings. According to the findings of study; primary school administrators were noted that verbal type of violence was the highest among students. A significant difference was found Physical type of violence, in terms of the gender of administrators in favor of female administrators, sexual type of violence, in terms of task of administrators in favor of assistant administrator, sexual, emotional and physical type of violence according to the seniority variable, and in favor of emotional type of violence, according to graduates' teaching institutions.

Conclusion. According the results of the study ‘Comparing the Proportion of Whipping in Schools Between 1992 and 2002’ done by Gözütok, Er ve Karacaoğlu (2006), whereas the psychical punishment that the pupils mostly experience was slapping in 1992, pulling ear took its place in 2006. In addition, the study stated that the frequency of being exposed to physical

Zühal Çubukçu & Ayşe Dönmez

punishment increased comparing to past. School administrators When we look at the arithmetic mean of their scores from scale for examining the most dominant factor is the type of verbal violence than physical violence. Different studies can design, including students, teachers, administrators, staff, and parents involving all stakeholders. There are lots of studies in the literature about school violence but when we look at the effectiveness of studies in practice, the number of studies is very small. For this reason, long-term efficacy studies, can be designed and their effectiveness can be analyzed.

Keywords: *Violence, violence in school, school administrator*

Yaşamın her alanında farklı şiddet türleriyle karşılaştığımız üzere şiddet eğitim kurumlarında da karşımıza çıkmaktadır. Okullarda şiddet olgusu sadece ülkemize özgü bir durum değildir. Okullarda meydana gelen şiddet olaylarının diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda bir artış gösterdiği görülmektedir. Okullarda görülen şiddet olaylarının hem eğitim-öğretim etkinliklerini, hem de geniş bir çerçevede bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyeceği dikkate alındığında, konunun önemi açıkça ortaya çıkmaktadır (Terzi, 2007).

Şiddet, genel olarak incitme ya da taciz etmek amaçlı olarak fiziksel gücün kullanılması olarak tanımlanmakla birlikte ayrıca, “hiddetli duygu ya da onu ifade etme ya da yoğun kavgacı ya da kızgın ve sıklıkla yıkıcı hareket ya da güç” ya da “çarptırma, ihlal etme ya da önemli konulara saygısızlık etme yoluyla incitme” biçiminde de tanımlanmaktadır (Korkut, 2004). Şiddet, en kısa anlamıyla, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir davranışı ifade eder (Ünsal, 1996). Kökeni söz konusu olduğunda bilimsel araştırmalarda ve özellikle de psikoloji ve sosyal psikolojide, şiddet yerine ifade edilen kavram genellikle “saldırganlık”tır. Şiddet, daha çok davranışın kendisini tanımlamak için kullanılmasına karşılık, saldırganlık ise daha çok bir ruh halini ifade eder. Bu nedenle, şiddet konusunu saldırganlık temelinde ele almak, hem iki olgunun ilişkisi ve hem de mantıksal gelişme açısından doğru bir yaklaşım olacaktır (Korkut, 2004).

Zorbalık ise saldırganlığın bir formudur. İncitmeye ya da rahatsız etmeye yönelik, zaman içinde tekrarlayan ve daha güçlü biri ile daha güçsüz biri arasında bir güç dengesizliği içinde gelişen bir davranış olarak tanımlanabilir. Ad takma, dalga geçme, sözel olarak tehdit etme, vurma, dışlama, hakaret etme, küçük düşürme, kasıtlı olarak kurbanın eşyalarına zarar verme, korkutarak para ve eşyalarını alma zorbalık davranışlarından bazılarıdır (Pişkin, 2002).

Şiddet, kelime anlamı olarak, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluğu dile getirmektedir. Bu olumsuzluğun temelinde ise dikkatimizi çeken iki kavramdan biri güç diğeri ise saldırganlıktır. O halde şiddet kavramının daha iyi anlaşılması için güç ve saldırganlık kavramlarının da açıklanması gerekmektedir (Ayan, 2006).

Güç, bir olaya yol açan her türlü devinim olarak tanımlanabilir (Ayan, 2006). Saldırganlık ise öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen; fiziksel, sözel ya da sembolik her türlü davranıştır (Avcı, 2006).

Şiddeti toplumun genelinde algılandığı gibi fiziksel zarar olarak tanımlamak oldukça sınırlı kalmaktadır. Uygulanışına göre şiddet; fiziksel, duygusal, ekonomik, ihmal ve istismar olarak gruplandırılabilir (Koç, 2006).

1. *Fiziksel Şiddet:* Bireyin itaati ve disiplini sağlama, cezalandırma ya da öfke boşaltma amacı ile şiddet uygulayarak çocuğa bir zarar verilmesidir. Bu dövülme, yanma, ısırılma vb. yollarla olabilir. Sadece dayak değil, çocuğu yaralayan, vücudunda iz bırakan, kaza dışındaki her türlü eylem fiziksel şiddettir.
2. *Duygusal Şiddet:* Çocuğa duygusal olarak zarar veren psikolojisini bozan her türlü eylem ya da eylemsizliktir. Reddetme, yalnız bırakma, aşırı koruma, aşırı hoşgörü, baskı, sevgiden ve uyarandan yoksun bırakma, sürekli eleştiri, aşağılama, tehdit, korkutma, yıldırma, suça yöneltme, suçlama, yok sayma, çocuğun yaşına ve özelliklerine uygun olmayan beklentiler içinde olma, çocuğu aile içi uyumsuzluklarda taraf tutmaya zorlama, aile içi şiddete tanık etme vb. davranışlar duygusal şiddettir.
3. *Ekonomik Şiddet:* Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalışması veya çalıştırılması ekonomik şiddettir.
4. *Çocuk İhmali:* Çocuğun beslenme, barınma, giyim, temizlik, oyun, eğitim, güvenlik, sevilme ve sağlık hizmetini sağlama görevinin reddedilmesi ya da yerine getirilmemesidir (Alkan, 2007).

Meyer ve Farrell (1998) bir araştırmasında durumsal, ilişkisel, yağmacı ve psikopatolojik şiddet olmak üzere dört tip şiddetten söz etmektedir. Bu şiddet şekilleri şiddetin oluşmasına katkıda bulunan faktörler, risk altındaki nüfus ve en etkili olduğu kabul edilen girişim tipleri açısından birbirlerinden ayrılır.

1. *Durumsal Şiddet:* Fakirlik, alkol ve uyuşturucu madde kullanma, akran baskısı ve silahlara kolaylıkla ulaşma gibi özel durumsal faktörler sonucu gelişir.
2. *İlişkisel veya Kişilerarası Şiddet:* Adölesan nüfusun büyük bir bölümünü etkiler, ilişki içinde bulunan bireyler arasındaki kişilerarası tartışmalardan doğar.
3. *Yağmacı Şiddet:* Anti sosyal davranış şeklinin bir parçası olarak veya kazanç sağlamak için suç işlenmesidir.
4. *Psikopatolojik Şiddet:* Diğer şiddet tiplerinden daha çok uç (aşırı) ve tekrarlayıcı olmaya eğilimlidir ve ağır psikolojik travma ve sinir sistemi bozuklukları sonucu ortaya çıkar (Uysal, 2003).

Okulda Şiddet

Okulun gençlerin nasıl üretken ve topluma katkı sağlayan bireyler olabilecekleri konusunda öğrencilerin eğitiminde önemli sorumlulukları vardır. Okulların şiddete ve rahatsızlığa neden olan öğrenciyi nasıl ele alması gerektiği ile ilgili iki bakış açısı ön plana çıkmaktadır Johnson ve Johnson'a (1995) göre;

- Okullar kayıp yaşamların kurtarılmaya çalışıldığı yerler olmalıdır.
- Okullar, öğrencilerin iyi davranma potansiyeli en yüksek düzeye çıkarılmaya çalışıldığı yerler olmalıdır.

Johnson ve Johnson'a (1995) göre; ilk bakış açısı okulun amacını, öğrencileri kurtarma ve şiddeti önlemek olarak görür. Okullar, saldırganlığın nasıl ele alınacağı ile ilgili yeni bir program ile kendilerini yeniden yapılandırılmalıdır. Buna ilave olarak öğretmenlerin eğitimi için özel programlar kullanılabilir. Bu bakış açısı, şiddet eylemleri veya rahatsız edici davranışlarda bulunan öğrencileri okuldan uzak tutmayı veya onları sınıf dışına atmayı değil, onları yönlendirmeyi ve şiddet olaylarından uzak tutmayı önermektedir. Buradaki temel yaklaşım “her ne olursa olsun öğrencilerimizden vazgeçmemeliyiz” şeklinde özetlenebilir.

Okulda şiddet kavramı; gelişme ve öğrenmeyi engelleyen, okul atmosferine zarar veren suça yönelik eylemlere ve saldırganlığa işaret etmektedir (Furlong ve Morrison, 2000). Okullarda artan şiddet olaylarından dolayı, günümüzde okulların tamamen çocukların güvenli bir biçimde eğitim ve sosyal bakımdan gelişebildikleri yerler olduğu söylenemez. Bugün öğrencilerin çoğu, okulda fiziksel güvenlikleri ile ilgili kaygı duymaktadır (Walker ve Walker, 2000).

Öğretmenin dayanın etkin bir disiplin yöntemi olduğuna ilişkin inancı, çocuğun evde olduğu kadar okulda da fiziksel istismarla karşılaşmasına yol açmaktadır. Çocuğun eğitiminde dayanın yararlı olduğu geleneksel olarak da kabul görmektedir. “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter”, “Eti senin kemiği benim” gibi özdeyişlerimiz toplumun öğretmene bu hakkı tanıdığını vurgulamaktadır (Beyazova ve Şahin, 2001).

Fiziksel şiddet “insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir eylemdir”; kuşkusuz duygusal, cinsel kültürel etkileri de beraberinde getirebilir. Yaralama hatta ölümle sonuçlanabilen “dayak”, okullarda en sık görülen ve sözlendirilen şiddet türünü oluşturmaktadır (Tural, 2006). Fiziksel istismar okullarda cezalandırma yöntemi olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Fiziksel istismar tanımının içine dayığa ek olarak, sarsma, çimdikleme, kulak çekme, iğne batırma, rahatsızlık verecek pozisyonda uzun süre durmaya zorlama, ceza olarak aşırı

egzersiz yaptırma vb. davranışlar da girmektedir. Fiziksel istismara erkek çocuklar daha fazla maruz kalmaktadırlar. Erkek öğretmenlerin de fiziksel cezalandırmaya daha sık başvurduğu görülmektedir. Bu durum, geleneksel kültürde babanın evdeki otoriter tutumunun okula taşınması olarak yorumlanabilir (Beyazova ve Şahin, 2001).

Toplumdaki yaygın kanının aksine araştırmalar eğitimde fiziksel cezanın başarılı olmadığını; övgü, ödüllendirme gibi olumlu güdülemelerin daha etkili olduğunu göstermektedir. Fiziksel ceza öğrencinin okuldan korkmasına, özgüvenini yitirmesine neden olurken, davranışı daha kötüleştirmekte, saldırgan ve yıkıcı tutumları artırmakta, sınıf düzenini bozma, eşyalara zarar verme, öğretmenlere karşılık verme, yalan söyleme gibi olumsuz davranışları artırmaktadır. İstenmeyen davranışı değiştirme konusunda fiziksel cezanın etkisi geçicidir. Bir süre sonra yinelenen olumsuz davranışta sonuç alabilmek için giderek cezanın şiddetinin artırılması gerekir (Beyazova ve Şahin, 2001).

Okullardaki şiddetin bir diğer boyutu ise çocukların diğer çocuklara uyguladığı şiddettir. Pişkin (2002) tarafından, “yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak daha güçlü olan öğrencilerin kendilerinden daha güçsüz olan çocukları hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesi” olarak tanımlanan “okul zorbalığı” kavramı, okul bileşenlerinden öğrencilerin birbirlerine yönelik şiddetini ele almaktadır. Bu kavram içinde dövme, tokat atma, itme, çekme, dürtme, korkutma, alay etme, kızdırma, kötü isim takma, hakaret etme ve küçük düşürme gibi edimleri içermektedir. Çocuklar arasında şiddette hazırlayıcı etmenler daha önce kendisinin şiddetle karşılaşmış olması, gerçekleşmeyen umutlar, düş kırıklıkları, öç alma duyguları, paylaşılamayan öfke, anti sosyal kişilik ve madde bağımlılığıdır. Bu tip şiddet tek bir öğrencinin bireysel şiddeti olabileceği gibi, bu kişilik özelliklerine sahip birden fazla öğrencinin bir araya gelerek çeteler oluşturması ile de ortaya çıkabilir. Bu çocuklar bu yolla kendilerini daha güçlü hissedebilir, yaptıklarından zevk alabilir ya da diğerlerinin bunu hak ettiğini düşünebilirler (Tural, 2006).

Yapılan araştırmalar, çocukların okullarda bedensel, sözel, duygusal, cinsel şiddet türlerinin birçoğu ile yüz yüze geldiğini ortaya koymaktadır. Herhangi bir öğrencinin durdurulup zorba davranışlara maruz kalma olasılığı her zaman için mümkün görünmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; ilköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkmada kullandıkları yöntemleri ortaya koymaktır. Bu genel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimleri ile ilgili görüşleri nelerdir?
2. İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimleri ile ilgili görüşleri;
  - Cinsiyete,
  - Göreve,
  - Mesleki kıdeme,
  - Mezun olunan öğretim programına göre farklılık göstermekte midir?
3. İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet ve şiddetle başa çıkmada kullandıkları yöntemlerle ilgili görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasında yararlanılan istatistikî analizler açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimleri ve okulda şiddete ilişkin ilköğretim okul yöneticilerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlandığı için, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Tarama modelleri, var olan durumu betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2007).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın kuramsal evrenini, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilköğretim okullarında görev yapan ilköğretim okul yöneticileri

oluşturmaktadır. Kuramsal evren, araştırmacının bir toplumsal kuram geliştirmek ya da kuramsal fikirleri değerlendirmek için belirli zamanlar, yerler ya da olayları seçtiği rastlantısal olmayan bir evrendir (Neuman, 2007). Araştırmanın çalışma evrenini ise 2008-2009 öğretim yılında Eskişehir il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 122 ilköğretim okulunda görev yapan 290 ilköğretim okul yöneticisi (müdür ve müdür yardımcısı) oluşturmuştur.

Araştırmada, örneklem seçimine gidilmeyerek çalışma evreninin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın evrenini 290 ilköğretim okul yöneticisi oluştururken, örneklem grubu 210 yöneticiden oluşmuştur. Evreninin tümüne ulaşılmaya çalışılmıştır ancak bir kısım okul yöneticisi (80 okul yöneticisi) ölçeği hatalı doldurmuş ya da doldurmamıştır. Örneklem grubunda yer alan ilköğretim okul yöneticilerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Özellikleri

Değişkenler	n	%
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	23	11.0
Erkek	187	89.0
<i>Toplam</i>	210	100.0
<i>Görev</i>		
Müdür	90	42.9
Müdür Yardımcısı	120	57.1
<i>Toplam</i>	210	100.0
<i>Kıdem</i>		
1-5 yıl	7	3.3
6-10 yıl	34	16.2
11-20 yıl	70	33.3
+21 yıl	99	47.1
<i>Toplam</i>	210	100.0
<i>Mezuniyet Programı</i>		
Eğitim Fakültesi	94	44.8
Eğitim Enstitüsü	61	29.0
Fen Edebiyat Fakültesi	24	11.4
Diğer	31	14.8
<i>Toplam</i>	210	100.0

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan “Okulda Öğrenciler Arasında Karşılaşılan Davranış Biçimleri Ölçeği”, Çınkır ve Karaman-Kepenekçi (2003) tarafından geliştirilen “Şiddet ve Kaba Güç Ölçeği”ndeki sınıflamalar doğrultusunda, Turan, Çubukçu ve Girmen (2008) tarafından geliştirilmiştir. Veri toplama aracı araştırmacılar tarafından, öğretmen ve öğrencilere ilişkin olmak üzere iki şekilde hazırlanmıştır: Öğrenciler için hazırlanan ölçekte davranış biçimlerine ilişkin beş alt boyuttan oluşan (şiddet türleri) toplam 24 madde ve öğretmenler için hazırlanan ölçekte ise davranış biçimlerine ilişkin beş alt boyuttan oluşan (şiddet türleri) toplam 26 madde yer almaktadır. Turan, Çubukçu ve Girmen (2008) tarafından yapılan araştırmada öğrencilere uygulanan ölçekte Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısı boyutlar bazında .71 ile .85 arasında değişmektedir, öğretmenlere uygulanan ölçekte Cronbach’s Alpha iç tutarlılık kat sayısı boyutlar bazında .80 ile .89 arasında değişmektedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçek üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, ikinci bölümde 26 maddeden oluşan “Okulda Öğrenciler Arasında Karşılaşılan Davranış Biçimleri Ölçeği” ve üçüncü bölümde ise iki açık uçlu soru yer almaktadır.

Ölçek, farklı bir çalışma grubuna uygulandığı için faktör analizine başvurulmuştur. Faktör analizi, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak, verilerin daha manidar ve özet bir biçimde sunulmasını sağlayan çok değişkenli bir istatistiksel analiz türüdür. Amaç esas olarak değişkenler arasındaki karşılıklı bağımlılığın kökenini araştırmaktır (Baloğlu ve Karadağ, 2008). Bu amaçla ölçeğin yapı geçerliğinin tekrar saptanması için yürütülen doğrulayıcı faktör analizi çalışması, iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama ölçeğin orijinal faktör yapısında elde edilen alt faktörlerin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre değerlendirilmeden önce, tahmin edilen değerlerin teorik limitleri aşp aşmadığının tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre teorik limitleri aşmayan değer tespit edilmiştir. Tablo 2’de sunulan doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri ölçek için Ki-kare (χ^2) değeri ve istatistiki manidarlık düzeyleri saptanmıştır [$\chi^2 = 1286.43$, $df = 289$, $p < .01$]. Serbestlik derecesine bağlı olarak düşük Ki-kare (χ^2) değeri, önerilen modelin toplanan veriye uygun olduğunu göstermektedir. Buna karşın modele ait diğer uyum indeksleri de [$GFI = .68$, $AGFI = .61$, $PGFI = .56$, $RMSEA = .12$, $CFI = .76$] ölçek için önerilen modelin uygun olmadığını göstermektedir. Elde edilen bu sonuca göre standart uyum değerleri kapsamında, çalışma modeline ilişkin elde edilen değerler incelendiğinde modellenen faktör yapısını doğrulamadığı göstermektedir.

Tablo 2
Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeline İlişkin Uyum Parametreleri

Uyum Parametresi	Katsayı
GFI	.68
AGFI	.61
PGFI	.56
RMSEA	.12
CFI	.76
df	1286.43
χ^2	289
χ^2/df	4.45

Düzeltilme indeksleri çalışma modelinde tanımlanmamış ancak değerler model açısından sorun çıkarabilecek ilişkileri ifade etmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak düzeltme indekslerinde ne kadar çok öge varsa, modelde o kadar sorun var demektir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda toplam 32 adet düzeltme önerilmiştir. Bu düzeltmeler, gözlenen değişkenlerle (ölçek maddeleri) örtük değişkenler (ölçek faktörleri) arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Örneğin birinci sıradaki ifade, modelde tanımlanan *Bedensel* faktöre aitken 1. maddenin düzeltme indekslerinde *Kurumsal* faktöre tanımlanmasını önermektedir. Böyle bir durumun modele eklenmesi durumunda, modelin veriye uyumu açısından ortaya çıkacak olan Ki-kare değerindeki düşüş 8.2 olarak, parametre tahmini ise -1.01 olarak hesaplanmış ve Ki-kare değerindeki düşüş her zaman modelin uyumuna katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak doğrulayıcı faktör analizinde elde edilen değerler dikkate alındığında, Okulda Öğrenciler Arasında Karşılaşılan Davranış Biçimleri Ölçeği'nin orijinal faktör yapısının bu çalışmada aynı faktör yapısını sağlamadığı görülmüştür.

Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, orijinal faktör yapısı sağlamadığının tespitinden sonra ölçeğin yapı geçerliliği çalışması için ilk olarak verilerin Kaiser Meyer Olkin = .87 ve Bartlett ($X^2 = 2900.45, p < .01$) test analizleri sonuçları ile açımlayıcı faktör analizinin yapılabileceği anlaşılmıştır. Daha sonra, bu çalışmada elde edilecek olan verinin genellenebilirliği amaçlandığından faktör analizinde dik eksen döndürme

tekniki kullanılmıştır. Varimax dik eksen döndürme tekniği kullanılarak 26 madde ile yapılan faktör analizi sonrasında ölçeğin 24 maddesinin öz değeri 1'den büyük beş alt faktörden oluştuğu saptanmıştır. Ölçeğin alt ölçeklerdeki öz değer toplamı 15.97 ve açıklanan varyans yüzdesi toplamı 66.88 ve alt ölçek maddelerinin faktör yükleri ise .43 ile .88 arasında değişmektedir. Ayrıca 24 maddeye faktör analizi tekrar edildiğinde de maddelere ait faktör yüklerinin sadece bir alt ölçekte yüksek faktör yüküne sahip olduğu görülmüştür.

Ölçeğin güvenilirliği, iç tutarlılık yöntemi ile incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı boyutlar bazında .66 ile .88 arasında değişmektedir. Tablo 3'te ölçeğin boyutlarının madde sayıları ve elde edilen Cronbach's Alpha iç tutarlılık kat sayıları sunulmuştur.

Tablo 3

Ölçek Boyutlarının Madde Sayıları ve Güvenirlik Kat Sayıları

Boyutlar	Madde Sayısı	n	Alpha
1-Cinsel	6	210	.85
2-Bedensel	5	210	.88
3-Duygusal	4	210	.86
4-Sözel	6	210	.85
5-Kurumsal	3	210	.66
Toplam	24	210	.91

Sonuç olarak “Okulda Öğrenciler Arasında Karşılaşılan Davranış Biçimleri Ölçeği” yeterli güvenilirlik katsayılarına sahip, kabul edilebilir düzeyde geçerlik göstergeleri bulunan bir ölçme aracı niteliğindedir. Ölçekte yer alan maddelere ilişkin ifadeler; hiçbir zaman (1), çok seyrek (2), arasıra (3), çok sık (4) ve her zaman (5) cevaplama skalası olmak üzere 5’li Likert tipi derecelendirme skalası yardımıyla değerlendirilmektedir. Ölçeğin boyutlar bazında alınan puanın yüksekliği, o boyutun ifade ettiği değişkenin sahip olunma düzeyini gösterir. Ölçek 24 madde ve iki açık uçlu sorudan oluşmaktadır, (i) Cinsel, (ii) Bedensel, (iii) Duygusal, (iv) Sözel ve (v) Kurumsal olmak üzere beş (5) boyuttan oluşmaktadır. Bunlar:

(i) Cinsel: Sarkıntılık, elle taciz, cinsellik içeren sözler söyleme (Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Turan, Çubukçu ve Girmen, 2008).

Madde örnekleri:

(1) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirlerine sarkıntılık yapıyorlar.

(2) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirlerine elle rahatsız ediyorlar.

(ii) Bedensel: İtme, tekme atma, yumruklama, saç çekme, kulak çekme, bedensel kaba şaka, silah veya bıçak ile saldırma ya da korkutma amaçlı kullanılan her türlü fiziksel şiddet (Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Turan, Çubukçu ve Girmen, 2008).

Madde örnekleri:

(1) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirlerine tokat atıyorlar.

(2) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirlerinin hoşuna gitmeyen şakalar yapıyorlar.

(iii) Duygusal: Gruptan dışlama, ayrımcılık, aşağılama, eşyalarına zarar verme, eşyalarını ya da parasını zorla alma, kasıtlı olarak arkadaşça davranmama (Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Turan, Çubukçu ve Girmen, 2008).

Madde örnekleri:

(1) Okuldaki bazı öğrenciler birbirlerini tehdit ediyorlar.

(2) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirlerini küçük düşürüyorlar.

(iv) Sözel: Ad takma, alay etme, söylenti yayma, çirkin takılmalar, tehdit etme, sözel kaba şaka, hakkında kötü şeyler yazma, incitici notlar bırakma (Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Turan, Çubukçu ve Girmen, 2008).

Madde örnekleri:

(1) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirleriyle alay ediyorlar.

(2) Okuldaki bazı öğrenciler, birbirlerine iftira ediyorlar.

(v) Kurumsal: Kuruma zarar verme niteliği taşıyan, masa ve sıraları kırma, zedeleme, duvarları kirletme, tuvalet gibi ortak kullanım yerlerini kirletme (Turan, Çubukçu ve Girmen, 2008).

Madde örnekleri:

(1) Okuldaki bazı öğrenciler, tuvaletleri pis bırakıyorlar.

(2) Okuldaki bazı öğrenciler, sıralara yazı yazıyorlar.

Açık Uçlu Sorular: Ölçeğin üçüncü bölümünde aşağıda belirtilen iki tane açık uçlu soruya yer verilmiştir.

- Okulda Şiddetle ilgili görüşleriniz nelerdir?
- Okulda şiddetle baş etme yöntemleriniz nelerdir?

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada veriler, veri toplama aracının örneklem grubundaki ilköğretim okulu yöneticilerine 2008-2009 öğretim yılında araştırmacı tarafından uygulanması yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama aracının cevaplandırma süresinin yaklaşık 10-15 dakika sürdüğü gözlenmiştir.

İlköğretim okulu yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinin incelendiği araştırmada verilerin çözümlemesi üç temel aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalara ilişkin ayrıntılar aşağıda sunulmuştur:

(i) Araştırmada istatistiksel çözümlemelere geçilmeden önce, demografik değişkenler gruplandırılmış, bunun ardından ilköğretim okulu yöneticilerine uygulanan veri toplama aracı 5'li Likert sistemiyle puanlandırılmıştır.

(ii) İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerini belirlemek amacıyla; araştırma grubunu oluşturan ilköğretim okul yöneticilerinin demografik özelliklerini belirleyici frekans (n) ve yüzde (%) değerleri çıkarılarak ölçeklerin tüm boyut puanları için ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (S) puanları hesaplanmıştır.

(iii) İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimleri puanlarının çeşitli demografik değişkenlerine göre test etmeden önce araştırma verilerinin normal dağılım özelliği taşıyıp taşımadıkları *Kormogorov-Smirnov Testi* ile tespit edilmiştir (Tablo 4). Tabloda sunulduğu üzere, ölçekten elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda dağılımların normal dağılmadığı saptanmıştır.

Tablo 4

Ölçekten Elde Edilen Puanların Normal Dağılımını Belirlemek Amacıyla Yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

Boyutlar	n	Z	p
1.Cinsel	210	1.394	.041
2.Bedensel	210	1.940	.001
3.Duygusal	210	2.669	.000
4.Sözel	210	1.584	.013
5.Kurumsal	210	2.130	.000

Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda verilerin normal dağılım özelliği göstermemesinden dolayı parametrik olmayan analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu kapsamda;

- Örneklem grubunu oluşturan ilköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerine ilişkin görüşlerinin; *cinsiyet* ve *görev türü* değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Mann Whitney-U testi;
- Örneklem grubunu oluşturan ilköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerine ilişkin görüşlerinin; *mesleki kıdem* ve *eğitim düzeyi* değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Kruskal Wallis-H testi;
- Kruskal Wallis-H testi sonrasında elde edilen farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

Bulgu ve Yorumlar

İlk olarak, birinci amaç olan ilköğretim okul yöneticilerinin okulda karşılaştıkları şiddet türü davranış biçimlerini tanımlamalarına ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerini Tanımlamaları

İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerine ilişkin puanlarının aritmetik ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (S) değerleri Tablo 5'te sunulmuştur. Araştırmaya katılan ilköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerine ilişkin, ölçekten aldıkları puanların aritmetik ortalamaları incelendiği zaman *sözel* şiddet türü ($\bar{X} = 2.61$) en baskın faktördür. Bu faktörü *bedensel* ($\bar{X} = 2.40$), *duygusal* ($\bar{X} = 2.38$) ve *cinsel* ($\bar{X} = 2.38$) faktörler izlemiştir. İlköğretim okul yöneticilerinin öğrenciler arasında en az gözlemledikleri şiddet türü ise *kurumsal* ($\bar{X} = 2.30$) şiddet türüdür.

Bu bulgulardan yola çıkarak ilköğretim okul yöneticileri sözel şiddet olarak nitelendirilen laf atma, alay etme, lakap takma, küfür etme, iftira atma, tehdit etme, dedikodu yapma vb. şeklindeki davranışların öğrenciler arasında en sık görüldüğünü belirtmişlerdir. Öğrencilerin burada birbirlerini model alarak bu tür sözel şiddet davranışlarını gösterdiklerini söylemek mümkündür. İkinci olarak, öğrencilerin bedensel nitelikteki

şiddet türleri olarak itme, tekme atma, tokat atma, saç çekme, kulak çekme, kaba şaka gibi şiddet türlerini gösterdiklerini belirtmişlerdir. İlköğretim okul yöneticileri öğrencilerin cinsel şiddet türüne ilişkin davranışlarla en az karşılaştıklarını düşünmektedirler.

Tablo 5

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerine İlişkin n, $\bar{X}$ ve S Değerleri

Alt Faktörler	n	$\bar{X}$	S
1.Cinsel	210	2.38	.64
2.Bedensel	210	2.40	.64
3.Duygusal	210	2.38	.58
4.Sözel	210	2.61	.61
5.Kurumsal	210	2.30	.60

Turan, Çubukçu ve Girmen (2010), tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin en çok bedensel şiddet türündeki davranışlarla karşılaştıkları saptanmıştır. Kartal (2008), tarafından ilköğretim öğrencileri arasındaki zorbalık davranışlarının tipleri ve bu davranışların yaygınlığını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin en sık sözel zorbalığa uğradığı, bunu ikinci sırada fiziksel zorbalığın izlediği belirtilmiştir. Zorbalık, daha güçlü bir kişi ya da bir grup kişi tarafından daha az gücü olan bir kişiye karşı yapılan ve sürekliliği olan fiziksel, psikolojik, sosyal ve sözel olarak tekrarlanan saldırdır. Şiddet ise, daha çok davranışın kendisini tanımlamak için kullanılmasına karşılık, saldırganlık daha çok bir ruh halini ifade eder. Bu nedenle, şiddet konusunu saldırganlık temelinde ele almak, hem iki olgunun ilişkisi ve hem de mantıksal gelişme açısından doğru bir yaklaşım olacaktır. İlköğretim okul yöneticilerinin öğrenciler arasında karşılaştıkları şiddet türü davranış biçimlerine ait bulgularla, her iki araştırmanın bulguları kısmen paralellik göstermektedir.

İlköğretim Okul Yöneticilerinin, Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerinin, Demografik Değişkenlerine Göre Değerlendirilmesi

Bu araştırma kapsamında, cinsiyet, görev, mesleki kıdem ve mezun olunan öğretim kurumu bir değişken olarak ele alınmıştır.

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimleri

Okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinin ilköğretim okul yöneticilerinde cinsiyet değişkeni açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	$\Sigma_{sıra}$	$x_{sıra}$	U	Z	p
1.Cinsel	Kadın	23	2.47	.67	111.63	2567.50	2009.5	-.51	.607
	Erkek	187	2.37	.64	104.75	19587.50			
2.Bedensel	Kadın	23	2.76	.58	138.11	3176.50	1400.5	-2.74	.006
	Erkek	187	2.36	.63	101.49	18978.50			
3.Duygusal	Kadın	23	2.46	.51	116.20	2672.50	1904.5	-.91	.362
	Erkek	187	2.37	.59	104.18	19482.50			
4.Sözel	Kadın	23	2.71	.49	115.28	2651.50	1925.5	-.82	.411
	Erkek	187	2.59	.63	104.30	19503.50			
5.Kurumsal	Kadın	23	2.47	.70	119.98	2759.50	1817.5	-1.22	.219
	Erkek	187	2.28	.58	103.72	19395.50			

İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinden *bedensel* şiddet türünde, yöneticilerin cinsiyetleri açısından istatistiksel olarak kadın yöneticilerin lehine anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır ($p < .05$). Buna karşın *cinsel*, *duygusal*, *sözel* ve *kurumsal* şiddet türlerine göre yöneticilerin cinsiyetleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır ($p > .05$). Kadın yöneticilerin bedensel şiddete daha fazla duyarlı oldukları, dolayısıyla öğrenciler arasında itme, tekme, tokat gibi fiziksel şiddet türündeki davranışlara dikkat ettikleri için daha fazla gözlemledikleri söylenebilir.

Turan, Çubukçu ve Girmen (2010), tarafından yapılan araştırmada Eskişehir İli Milli Eğitim müdürlüğünde görev yapan öğretmenlerin okulda şiddet bağlamında öğrenciler arasında gördükleri davranış biçimlerine ilişkin görüşleri ve ayrıca öğrencilerin kendilerinin karşılaştıkları davranış biçimlerine ilişkin düşüncelerini belirlemek amaçlanmıştır. Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre, okulda karşılaştıkları şiddet türü davranış biçimleri incelendiğinde, “kurumsal” türün dışındaki davranış biçimlerinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın bulguları kapsamında yer alan, ilköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimleri cinsiyetleri açısından incelendiğinde bedensel şiddet türü hariç, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmaması Turan, Çubukçu ve Girmen (2010)'in bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Görev Değişkenine Göre Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimleri

Tablo 7'de okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinin ilköğretim okul yöneticilerinde görev değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 7

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerinin Görev Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Faktörler	Görev	n	$\bar{X}$	S	$\Sigma_{sıra}$	$x_{sıra}$	U	Z	p
1.Cinsel	Müdür	90	2.27	.66	95.30	8577.00	4482.0	-.211	.035
	Müdür Yrd.	120	2.47	.61	113.15	13578.00			
2.Bedensel	Müdür	90	2.31	.61	96.99	8729.50	4634.5	-1.76	.077
	Müdür Yrd.	120	2.47	.66	111.88	13425.50			
3.Duygusal	Müdür	90	2.30	.63	97.50	8775.00	4680.0	-1.68	.092
	Müdür Yrd.	120	2.44	.53	111.50	13380.00			
4.Sözel	Müdür	90	2.52	.70	96.88	8719.00	4624.0	-1.78	.074
	Müdür Yrd.	120	2.67	.54	111.97	13436.00			
5.Kurumsal	Müdür	90	2.24	.55	98.46	8861.00	4766.0	-1.47	.140
	Müdür Yrd.	120	2.35	.63	110.78	13294.00			

Tablo 7 incelendiğinde, ilköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinden *cinsel* şiddet türünde, yöneticilerin görevleri açısından istatistiksel olarak müdür yardımcısı yöneticilerin lehine anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır ($p < .05$). Buna karşın *bedensel*, *duygusal*, *sözel* ve *kurumsal* şiddet türlerine göre yöneticilerin görevleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır ($p > .05$). Cinsel şiddet türünde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülüp, diğer dört faktörde anlamlı fark saptanmadığı için, müdür ve müdür yardımcısı kavramları “okul yöneticisi” olarak tek bir kavram olarak düşünülebilir.

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimleri

Tablo 8’de okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinin ilköğretim okul yöneticilerinde mesleki kıdem değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 8

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Faktörler	Kıdem	n	$\bar{X}$	S	$X_{sıra}$	x^2	sd	p	Fark
1.Cinsel	1-5 yıl	7	3.05	0.51	167.00	12.11	3	.007	1-3 / 1-4
	6-10 yıl	34	2.58	0.52	123.81				
	11-20 yıl	70	2.33	0.69	98.99				
	+21 yıl	99	2.31	0.62	99.46				
	Toplam		210	2.39	0.64				
2.Bedensel	1-5 yıl	7	2.80	0.88	142.86	8.54	3	.036	1-3
	6-10 yıl	34	2.58	0.63	118.59				
	11-20 yıl	70	2.26	0.69	91.06				
	+21 yıl	99	2.43	0.58	108.57				
	Toplam		210	2.41	0.64				

Tablo 8 devamı...

	1-5 yıl	7	2.54	0.70	116.36	7.83	3	.050	2-3
	6-10 yıl	34	2.62	0.55	128.47				
3.Duygusal	11-20 yıl	70	2.41	0.62	106.73				
	+21 yıl	99	2.27	0.54	95.97				
	Toplam	210	2.38	0.58					
	1-5 yıl	7	3.19	0.74	154.29	6.84	3	.77	-
	6-10 yıl	34	2.74	0.52	117.57				
4.Sözel	11-20 yıl	70	2.54	0.57	100.20				
	+21 yıl	99	2.58	0.66	101.65				
	Toplam	210	2.61	0.62					
	1-5 yıl	7	2.48	0.77	121.21	3.88	3	.27	-
	6-10 yıl	34	2.48	0.59	120.94				
5.Kurumsal	11-20 yıl	70	2.30	0.60	105.52				
	+21 yıl	99	2.24	0.60	99.07				
	Toplam	210	2.31	0.61					

Okulda karşılaştıkları şiddet türü davranış biçimlerinin *cinsel*, *duygusal* ve *bedensel* şiddet türlerinde ilköğretim okul yöneticilerinin mesleki kıdem değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır ($p < .05$). Elde edilen farkın hangi gruplar arasında olduğunun saptanması amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda söz konusu farklar; *cinsel* şiddet türünde 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler ile 11-20 ve 21 yıl üzeri kıdeme sahip yöneticiler arasında 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler lehine olduğu saptanmıştır. *Bedensel* şiddet türünde 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler ile 11-20 yıl kıdeme sahip yöneticiler arasında 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler lehine olduğu saptanmıştır. *Duygusal* boyutunda 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler ile 11-20 yıl üzeri kıdeme sahip yöneticiler arasında 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler lehine olduğu saptanmıştır. Buna karşın *sözel* ve *kurumsal* şiddet türlerine göre yöneticilerin mesleki kıdemleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır ($p > .05$).

İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Mezun Oldukları Öğretim Kurumu Değişkenine Göre Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimleri

Okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerinin ilköğretim okul yöneticilerinde mezun oldukları öğretim kurumu değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Karşılaştıkları Şiddet Türü Davranış Biçimlerinin Mezun Oldukları Öğretim Kurumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Faktörler	Mezuniyet Programı	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	$X_{sıra}$	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>	Fark
1.Cinsel	Eğitim Fak.	94	2.37	.65	104.42	4.32	3	.22	-
	Eğitim Ens.	61	2.33	.61	101.22				
	Fen Ed. Fak.	24	2.65	.60	104.42				
	Diğer	31	2.31	.66	98.95				
	Toplam	210	2.38	.64					
2.Bedensel	Eğitim Fak.	94	2.38	.71	104.42	0.44	3	.93	-
	Eğitim Ens.	61	2.41	.59	107.74				
	Fen Ed. Fak.	24	2.40	.63	105.29				
	Diğer	31	2.47	.51	109.77				
	Toplam	210	2.40	.64					
3.Duygusal	Eğitim Fak.	94	2.40	.58	106.30	7.88	3	.048	2-3
	Eğitim Ens.	61	2.23	.55	93.22				
	Fen Ed. Fak.	24	2.63	.57	133.48				
	Diğer	31	2.38	.55	105.56				
	Toplam	210	2.38	.58					
4.Sözel	Eğitim Fak.	94	2.62	.59	107.00	3.81	3	.28	-
	Eğitim Ens.	61	2.53	.65	98.12				
	Fen Ed. Fak.	24	2.81	.64	125.42				
	Diğer	31	2.56	.59	100.05				
	Toplam	210	2.61	.61					
5.Kurumsal	Eğitim Fak.	94	2.29	.61	103.95	2.31	3	.50	-
	Eğitim Ens.	61	2.23	.55	99.64				
	Fen Ed. Fak.	24	2.48	.73	120.33				
	Diğer	31	2.34	.53	110.26				
	Toplam	210	2.30	.60					

Okulda karşılaştıkları şiddet türü davranış biçimlerinin *duygusal* şiddet türünde ilköğretim okul yöneticilerinin mezun oldukları öğretim kurumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır (*p*

< .05). Elde edilen farkın hangi gruplar arasında olduğunun saptanması amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda söz konusu farklar; *duygusal* şiddet türünde fen edebiyat fakültesinden mezun olan yöneticiler ile öğretmen yetiştiren bir kurum olan eğitim enstitüsünden mezun olan yöneticiler arasında, fen edebiyat fakültesinden mezun olan yöneticiler lehine olduğu saptanmıştır. Buna karşın *cinsel, bedensel, sözel ve kurumsal* şiddet türlerine göre yöneticilerin mezun oldukları öğretim kurumu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır ($p > .05$).

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet ve Şiddetle Başa Çıkma Kullandıkları Yöntemlerle İlgili Görüşleri

Bu bölümde ölçekte bulunan iki açık uçlu soruya verilen yanıtlar ışığında elde edilen bulgular ve yorumlar bulunmaktadır.

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddetle İlgili Görüşleri

İlköğretim okul yöneticilerine, şiddete ilişkin genel bakış açılarını belirlemek amacıyla, “Okulda şiddetle ilgili görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. İlköğretim okul yöneticilerinin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddetle İlgili Görüşleri ve Frekans Dağılımları

Şiddetle İlgili Görüşler	f
<i>Şiddet Tanımları</i>	48
Fiziksel şiddet	18
Sözel şiddet	16
Tehdit	11
Acizlik	3
<i>Şiddetin Nedenleri</i>	131
Aile içi şiddet	25
Ailenin eğitimsizliği	21
Görsel ve yazılı medya	20
Bilgisayar ve internet	17
Parçalanmış aile	15
İletişim eksikliği	13
Okul çevresi	10
Kuşak çatışması	9
Öğrencilerin amaçsız olmaları	8
Sevgisizlik	3
Görüşler Toplamı	179

Tablo 10’da görüldüğü gibi ilköğretim okul yöneticilerinin şiddetle ilgili görüşlerine ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında, yöneticilerinin görüşlerini şiddet tanımları ve şiddetin nedenleri olarak iki temaya ayırabiliriz. İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet tanımlarına bakıldığında, 18’i “Fiziksel şiddet”, 16’sı “Sözel şiddet”, 11’i “Tehdit”, 3’ü “Acizlik” şeklinde tanımlamışlardır. Şiddetin nedenleri ile ilgili görüşlerini ise 25’i “Aile içi yaşanan şiddet”, 21’i “Ailenin eğitimsizliği”, 20’si “Görsel ve yazılı medya”, 17’si “Bilgisayar ve internet”, 13’ü “İletişim eksikliği”, 10’u “Okul çevresi”, 9’u “Kuşak çatışması”, 8’i “Öğrencilerin amaçsız olmaları”, 3’ü ise “Sevgisizlik” biçiminde yanıt vermişlerdir.

İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet tanımlarında en yüksek frekansa sahip olan madde fiziksel şiddettir. Şiddet deyince çoğunlukla akla kavga, tekme, tokat, kulak çekme gibi fiziki eylemler gelmektedir. Yöneticiler, fiziksel şiddet türünde yer alan dayak, dövme, tekme-tokat, saç çekme, kulak çekme, bedensel kaba şaka vb. şeklinde davranışlarla şiddetin yaşandığını belirtmişlerdir.

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Okulda Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri

İlköğretim okul yöneticilerinin, şiddetle başa çıkma yöntemlerini belirlemek amacıyla, “Okulda şiddetle başa çıkma yöntemleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. İlköğretim okulu yöneticilerinin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11’de görüldüğü gibi ilköğretim okul yöneticilerinin şiddetle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak görüşlerine bakıldığında, ilköğretim okul yöneticilerinin görüşlerini eğitim, okul ve öğrenci olarak 3 tema altında toplayabiliriz. İlköğretim okul yöneticilerinin 28’i “anne baba eğitimi”, 21’i “öğrenci eğitimi”, 13’ü “öğretmen eğitimi” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Okul teması altında ilköğretim okul yöneticileri şiddetle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak 32’si “okul-veli işbirliği”, 25’i “sosyal, sportif, kültürel faaliyetler”, 12’si “okul kuralları”, 9’u “ikili öğretimin kaldırılması”, 8’i “yasal yaptırımlar”, 5’i “kayıt alanı olan okullarda okunması” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Son olarak öğrenci teması altında ilköğretim okul yöneticilerinin 29’u “konuşmak, uyarmak”, 26’sı “sevgi, hoşgörü”, 20’si “rehberlik servisine yönlendirme”, 16’sı “Öğrenci davranışları kuruluna sevk”, 15’i “öğrencileri tanımak, empati kurmak”, 12’si “öğrencileri kontrol etmek”, 4’ü “adil olmak” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 11

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri ve Frekans Dağılımları

Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri	f
<i>Eğitim</i>	62
Anne baba eğitimi	28
Öğrenci eğitimi	21
Öğretmen eğitimi	13
<i>Okul</i>	91
Okul-veli işbirliği	32
Sosyal, sportif, kültürel faaliyetler	25
Okul kuralları	12
İkili öğretimin kaldırılması	9
Yasal yaptırımlar	8
Kayıt alanında olan okullarda okunması	5
<i>Öğrenci</i>	122
Konuşmak, uyarmak	29
Sevgi, hoşgörü	26
Rehberlik servisine yönlendirme	20
Öğrenci Davranış Kuruluna sevk	16
Öğrencileri tanımak	15
Öğrencileri kontrol etmek	12
Adil olmak	4
Görüşler Toplamı	275

Sonuçlar ve Tartışma

İlköğretim okul yöneticileri sözel şiddet olarak nitelendirilen laf atma, alay etme, lakap takma, küfür etme, iftira atma, tehdit etme, dedikodu yapma vb. şeklindeki davranışların öğrenciler arasında en sık görüldüğünü belirtmişlerdir. Öğrencilerin burada birbirlerini model alarak bu tür sözel şiddet davranışlarını gösterdiklerini söylemek mümkündür. İkinci olarak, öğrencilerin bedensel nitelikteki şiddet türleri olarak itme, tekme atma, tokat atma, saç çekme, kulak çekme, kaba şaka gibi şiddet türlerini gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bunu duygusal ve cinsel şiddet türüne ilişkin davranışlar izlemektedir. İlköğretim okul yöneticileri öğrenciler arasında en az karşılaşılan şiddet türünün ise kurumsal şiddet olduğunu düşünmektedirler. Kartal ve Bilgin'in (2009) yapmış oldukları araştırmada öğrenciler en yüksek oranda sözel zorbalığa uğradığını bildirirken; öğretmenler ise bunu fiziksel zorbalık olarak rapor etmektedir. Öğrenciler zorbalığın en yüksek oranda bahçede; öğretmenler ise bahçe ve koridorda yapıldığını belirtmişlerdir. Kartal ve Bilgin'in (2009) yapmış oldukları çalışmanın sonuçları bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermekte ve desteklemektedir.

Gözütok ve diğerleri tarafından (2006), yapılan araştırmada ortaya çıkan sonuçlara göre; 1992 yılında öğrencilerin en çok karşılaştıkları bedensel cezalandırma biçimi tokat atma iken, 2006 yılında bunun yerini daha çok kulak çekme aldığı, öğrencilerin bedensel cezaya maruz kalma sıklığı eskiye göre çok arttığı saptanmıştır. İlköğretim okul yöneticilerinin okulda öğrenciler arasında karşılaşılan şiddet türü davranış biçimlerine ilişkin, ölçekten aldıkları puanların aritmetik ortalamaları incelendiği zaman *sözel* şiddet türü en baskın faktördür, daha sonra bedensel şiddet gelmektedir.

Moore ve Cooper'ın (1984) öğretmen ve öğrencilerin çeşitli özellikleri ve geçmişleri ile öğretmenin disiplin sorunları ve tekniklerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, genellikle deneyimli öğretmenlerin problem davranışlara tahammül edebildikleri, genç ve deneyimsiz öğretmenlerin sözlü ya da bedensel cezayı tercih ettikleri saptanmıştır. İlköğretim okul yöneticilerinin okulda karşılaştıkları şiddet türü davranış biçimleri, mesleki kıdem değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır. *Bedensel* şiddet türünde 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip yöneticiler ile 11-20 yıl kıdeme sahip yöneticilere göre öğrenciler arasında daha fazla fiziksel şiddet olayı gözlemlenmektedir. Bu durum, Moore ve Cooper'ın araştırması ile paralellik göstermektedir.

Okul yöneticilerinin görüşlerinin mezun oldukları öğretim kurumuna göre istatistiksel olarak farklılık göstermemesi, okul yöneticiliği bir meslek midir, değil midir tartışmalarını da beraberinde getirir. Yöneticiliği profesyonel bir meslek olarak kabul eden gelişmiş ülkelerde ve özellikle ABD ve Kanada'da meslek öncesi okul yöneticilerini yetiştirme programlarının yüzyıla yakın bir geçmişi vardır. Ülkemizde ise, gerek eğitim yöneticiliğinin gerekse eğitim yöneticisi yetiştirmenin istenen düzeye ulaştığı söylenemez.

İlköğretim okul yöneticilerinin okulda yaşanan şiddet olaylarının nedenlerini çoğunlukla aileden kaynaklanan aile içi şiddet, ailenin eğitimsizliği, parçalanmış aile, sevgisizlik, ilgi çekmek, sosyo ekonomik yapıya bağlamaktadırlar. Şiddetin nedenleri arasında aileden farklı olarak görsel ve yazılı medya, toplumun kültürel yapısı ve sosyal çevreyi de görmektedirler. Ancak okulda şiddetin nedenleri arasında okul kültürü ve okul iklimini belirtmemişlerdir. Okul kültürü güçlü olan kurumlarda şiddet eğiliminin düşük yoğunlukta gözlenebileceği söylenebilir. Dolayısıyla okullarda şiddetin önlenmesinde güçlü okul kültürü ve okul iklimi oluşturmak çok önemlidir. Ancak okul yöneticileri şiddetin kaynağını dışarıda aramaktadır, okula bağlı nedenler belirtmemişlerdir.

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda, ilköğretim okullarında öğrencileri şiddet olaylarından korumak ve onların kaçınmasını sağlamak

amacıyla, şiddet türleri konusunda bilgilendirmek, okullarda, sosyal ve kültürel etkinlikler, serbest zaman ve sportif etkinlikler, belirli gün ve haftaların kutlanmasına ilişkin törenler ve sosyal kulüp çalışmalarıyla ilgili düzenlemelere çok yer verilmelidir ve öğrencilerin bu etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır. Okullardaki bu etkinliklerin öğrencilerin zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönlerinin gelişmesinde önemli bir araç olduğu unutulmamalıdır. Okullarda öğrencilerin geldikleri sosyal sınıf ve akademik başarı düzeyleri, okullardaki sosyal ve akademik yaşam, okul çevre arasındaki etkileşimler, okulun yönetim ve örgütsel düzenlemeleri, okul ve sınıf ortamında öğretmen ile öğrencilerin birbirlerine karşı konum ve etkileşimleri öğeleri öğrenci yararına işe koşulması önerilmektedir.

Kaynaklar/References

- Alkan, H. B. (2007). *İlköğretim öğretmenlerinin istenmeyen davranışlarla baş etme yöntemleri ve okulda şiddet* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209.
- Baloğlu, N. ve Karadağ, E. (2008). Öğretmen yetkinliğinin tarihsel gelişimi ve Ohio öğretmen yetkinlik ölçeği: Türk kültürüne uyarlama, dil geçerliği ve faktör yapısının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 56, 571-606.
- Çınkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Furlong, M. J., & Morrison, G. (2000). The school in school violence: Definitions and facts. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 8, 71-82.
- Gözütok ve diğerleri (2006). *Okulda dayak (1992 ve 2006 yılları karşılaştırması)*. iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/index.htm. Erişim Tarihi: 13.04.2009.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1995). *Reducing school violence through conflict resolution*. ASCD. Virginia.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. On yedinci baskı. Ankara: Nobel.
- Kartal, H. (2008). Bullying prevalence among elementary students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 35, 207-217.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 539-562.
- Koç, M. (2006). Şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travmayla baş etmede sporun işlevselliği, *I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, 28-31 Mart, İstanbul.

- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı.
- Meyer, A. L., & Farrell, A. D. (1998). Social skills training to promote resilience in urban sixth-graduate students: one product of an action research strategy to prevent youth violence in high-risk environments. *Education & Treatment of Children*, 21(4), 461-478.
- Moore, W. L., & Cooper, H. (1984). Correlations between teacher and student background and teacher perceptions of discipline problems and disciplinary techniques. *Psychology in the Schools*, 21(3), 386-392.
- Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar*. 1. Cilt, 1. Basım, İstanbul: Yayın Odası Yayıncılık Hizmetleri.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)*, 2(2), 531-562.
- Şahin, F. ve Beyazova, U. (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. *Milli Eğitim*, 151, 90-94.
- Terzi Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: kendini toparlama gücü. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(12), 73-82.
- Tural, K. N. (2006). Okul kültürü içinde şiddet. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*, Eğitim Sen Yayınları, 237-239.
- Turan, S., Çubukçu, Z., & Girmen, P. (2008). Types of Violence and Behavior Styles among Students in Turkish Public Schools, *Educational Planning in an Era of Dilemmas and Wicked Problems Conference ISEP*, (Abstracts, 14-15), 38th Annual Meeting, October 16-18, İstanbul, Türkiye.
- Turan, S., Çubukçu, Z., & Girmen, P. (2010). Patterns and forms of violent behaviors encountered among pupils in Turkish public schools. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi Teori ve Uygulama*, 1(1), 53-74.
- Uysal, A. (2003). *Şiddet karşıtı programlı eğitimin öğrencilerin çatışma çözümleri, şiddet eğilimleri ve davranışlarına yansımaları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito*, (6-7), 29-36.
- Walker, H. M., & Walker, J. E. (2000). Key questions about school safety critical issues and recommended solutions. *Preventing school violence*, NASSP Bulletin/March, 46-55.

İletişim/Correspondence:

Doç. Dr. Zühal Çubukçu
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
e-posta: zcubukcu@ogu.edu.tr

Received: 26/11/2011

Revision received: 14/01/2012

Approved: 19/01/2012